

ПЪРВА ГЛАВА

ПРИЗРАКА НА МАРЛИ

Най-напред трябва да подчертая, че Марли бе мъртъв. В това нямаше никакво съмнение. Регистърът, където бе отбелязано неговото погребение, бе подписан от свещеника, от чиновника, от собственика на погребалното бюро и от главния опечален. Подписа го и Скрудж, а неговият подпис се ползваше с авторитет, под каквото и да бе поставен. Така че Марли бе мъртъв, както казват у нас, мъртъв като забит във вратата пирон.

Обърнете внимание: съвсем не искам да кажа, че лично аз съм наясно какво точно означава мъртъв като забит във вратата пирон. Ако някой ме пита, бих казал, че забитият в ковчега пирон е най-мъртвото, направено от желязо, нещо, което би могло да се купи. Но е прието да се казва „мъртъв като забит във вратата пирон“ и в този израз е въплътена мъдростта на предците ни, която не мога да поставям под съмнение. Затова ще ми позволите да повтора, че Марли бе мъртъв като забит във вратата пирон.

Знаеше ли Скрудж, че той е мъртъв? Разбира се, че знаеше. Не би могло да бъде другояче, защото Скрудж и Марли бяха партньори сам не зная от колко години. Скрудж беше единственият изпълнител на завещанието му, единственият му правопреемник, единственият му управител, единственият негов наследник, единственият му приятел и единственият опечален. И макар че Скрудж съвсем не бе толкова опечален от тъжното събитие, все пак като един прек-

расен делови мъж успя да ознаменува деня на погребението с една несъмнено сполучлива сделка.

Споменаването на погребението на Марли ме връща отново към мисълта, с която започнах. Нямаше никакво съмнение, че Марли бе мъртъв. Това трябва да бъде ясно и категорично разбрано, защото в противен случай няма да се получи нищо от историята, която възнамерявам да ви разкажа. Ако всички ние не бяхме абсолютно сигурни, че бащата на Хамлет е умрял преди началото на пиесата, тогава не би имало нищо забележително в това, че той се появява и крачи, шибан от източния вятър, по вала на собствената си крепост. Просто един джентълмен на средна възраст броди неспокоен през нощта на някакво ветровито място – например сред гробовете в двора на църквата „Свети Пол“ – и сякаш го прави нарочно, за да измъчва и без това изтерзания ум на сина си.

Скрудж изобщо не изтри името на стария Марли от табелката. В продължение на години тя си остана все същата там, на вратата на кантората: Скрудж и Марли. Фирмата беше известна точно под това наименование – „Скрудж и Марли“. И понякога новите хора в бизнеса наричаха Скрудж Скрудж, друг път се обръщаха към него с името Марли, но той и в двата случая отговоряше, тъй като му беше все едно.

А какво стиснато човече беше този Скрудж! Един ненаситен стар грешник, който никога не се умори да притиска, да измъчва, да граби, да пакости на другите, като трепереше дори за стотинката. Бе твърд и остър като кремък, под който никога не се бе появила топла и светла искра; живееше затворено и потайно, винаги самотен като бухал. Тази вътрешна

студенина като че смразяваше и външните му черти, издължаваше острия му нос, сбръчкваше още повече бузите му и сковаваше походката му. От тази студенина очите му изглеждаха червеникави, устните му се синееха, а когато заговореше – тя се изливаше в дрезгавите и изпълнени със злоба думи. Бял скреж покриваше главата, веждите и острата му брадичка. Ниските температури като че бяха неизменната му и естествена среда: дори в най-горещите дни в кантората му бе леденостудено, температурата там не се покачваше и с един градус дори на Коледа.

Въшната топлина или студът наоколо не оказваха почти никакво влияние върху Скрудж. Никаква топлина не можеше да го стопли, а зимният студ като че не достигаше до него. Не съществуваше по-студен вятър от него самия, нямаше сняг, който да продължава със същата упоритост, с която той преследваше целите си, нямаше пороен дъжд, който да е опустошителен. Лошото време не можеше да го притесни. Защото дори най-силният порой, продължителният сняг, градушката, поледицата не можеха да се мерят с него – в края на краищата те преминаваха и утихваха смирено, докато Скрудж – никога.

Никой не го бе спрял поне веднъж на улицата с добродушна усмивка, за да го попита: „Как сте, скъпи Скрудж? Кога ще наминете при мен, за да се видим?“. Просящите не протягаха ръка да го помолят дори за най-дребна монета, нито едно дете не би посмяло да го спре с въпроса: „Колко е часът?“, никога през живота му не го бе срещнал някой, така, случайно на улицата, който да го попита за пътя към едно или друго място. Дори и кучетата на слепците като че го разпознаваха отдалеч и щом го видеха,

веднага повличаха господарите си към странични входи или в дворовете на близките къщи, след което помахваха с опашки, сякаш искаха да кажат: „Подобре е човек да не вижда, отколкото да има такива зли очи, слепи господарю!“

Но да не мислите, че на Скрудж всичко това му бе неприятно? Напротив, точно това му харесваше. По-наблюдателните определяха като „странност“, а понякога дори и като „лудост“ този негов непрекъснат стремеж да крачи винаги самотен по житейския друм, като отблъсква всяка проява на човешка симпатия.

Преди доста време – при това в един от най-прекрасните дни на годината, на Бъдни вечер – старият Скрудж си седеше в кантората, както винаги зает с работа. Времето беше студено, хапливо и мрачно, стелеше се гъста мъгла, а той чуваше как хората преминаваха забързано нагоре-надолу по уличката, като от време на време тупаха с ръце в гърдите си и потропваха с крака по паважа, за да се стоплят. Градските часовници току-що бяха ударили три пъти, но навън вече бе доста тъмно – всъщност през целия ден не се бе просветлило – така че по прозорците на съседните кантори се виждаха отблясъците от свещи, които се очертаваха като мътни червеникави петна на общия тъмен фон. Мъглата като че се изсипваше на талази през всяка пролука, дори през ключалките, а навън тя бе толкова гъста, че макар кантората на Скрудж да бе на една от най-тесните улички, очертанятията на къщите насреща бяха призрачни и неясни. Като гледаше гъстите облаци, които се спускаха на талази от небто, човек би могъл да си помисли, че самата Природа живее съвсем наблизо и в момента вари нещо в огромен казан.

Вратата на стаята на Скрудж бе отворена, за да може да наблюдава непрекъснато какво прави чиновникът му, който в малкото си като кутийка помещение седеше на бюрото и преписваше някакви писма. И в кабинета на Скрудж огънят едва-едва просветваше, но в стаята на чиновника той бе толкова слаб, че се поддържаше само с един-единствен въглен. При това горкият човек не можеше да го подсили, защото Скрудж държеше кофата с въглищата в собствената си стая. Чиновникът бе напълно сигурен, че ако влезе с лопатката за въглища при господаря си, той без съмнение ще обяви, че ще трябва да се разделят. Затова бедният човек се зави по-плътно с белия си шал и се опита да се постопли на свещта. Но тъй като не беше от хората с богато въображение, това съвсем не му се отдаде.

– Весела Коледа, чичо! Господ да те пази! – чу се един весел глас. Беше племенникът му, който се бе втурнал толкова бързо, че Скрудж първо чу гласа, а след това осъзна, че момчето е до него.

– О-о – измърмори Скрудж. – Какви глупости приказваш?

Племенникът му се бе така загреял от бързото ходене в мъглата и студа, че лицето му бе зачервено и много красиво, очите му блестяха, а от ускореното му дишане се вдигаха облачета пара в студената стая.

– Какво, Коледа да не би да е глупост, чичо? – обърна се към Скрудж племенникът му. – Сигурен съм, че не мислиш така.

– Точно така мисля – отвърна Скрудж. – Весела Коледа! Какво право имаш ти да бъдеш весел? Не се ли виждаш колко си беден?

– Хайде де – закачливо продължи племенникът. – Тогава каква причина имаш ти да бъдеш тъжен? И защо си толкова сърдит? Не се ли виждаш колко си богат?

– О-о – повтори Скрудж, тъй като в момента не можеше да се сети какво точно да отговори, след което отново последва: – Какви глупости приказваш?

– Не се сърди, чичо – опита се да го успокои племенникът му.

– Как да не се сърдя, след като живея в един свят, пълен с глупаци? – отвърна чичото. – Весела Коледа! Я ми се махай от главата с тази „Весела Коледа“! Какво е Коледата, освен време, когато трябва да си плащаш сметките, а нямаш пари; ден, в който ставаш с една година по-стар, без да си забогатял поне с една стотинка дори; период, в който трябва да направиш баланса на търговските си книги, а се оказва,

че всяка сделка през всичките тези дванайсет месеца е била на загуба! Ако зависеше от мен – продължи възмутено Скрудж, – то всеки идиот, който се разхожда нагоре-надолу и поздравява околните с „Весела Коледа“, би трябвало да бъде сварен и погребан с пробито със стрък бодлива зеленика сърце. Точно това заслужава!

– Чичо! – извика умолително племенникът.

– Племеннико – невъзмутимо отвърна чичото, – ти си празнувай Коледата както си искаш, но ме остави аз да я празнувам както смятам за добре.

– Да я празнуваш? – повтори племенникът. – Но ти изобщо не го правиш!

– Ами тогава мога изобщо да не я забелязвам – без притеснение отвърна Скрудж. – Дано за теб тя бъде добра. Макар че май никога никаква полза не си видял от нея!

– Има толкова много прекрасни неща, от които не може да се извлече полза, прав си – отвърна племенникът. – И Коледа е едно от тях. Но съм сигурен, че винаги съм мислил много за коледните празници, когато те са настъпвали, като за добро и благодатно време. И не само заради почитта, която им дължим заради святото име и произхода им. Заедно с това коледните празници са време за проява на щедрост, опрощение, милосърдие, едно благословено време. Това са, доколкото знам, единствените дни в дългия годишен календар, когато мъже и жени като че по общ знак и съгласие отварят широко заключените си сърца и наистина приемат по-низшите от себе си като сродни души, които живеят в същия свят и в него ще умрат, а не като някакви същества от друга раса, длъжни да вървят по свой собствен

път. Точно затова, чичо, смятам, че Коледата ме е правила и ще ме прави по-добър, макар че не ми е донесла дори парченце сребро или злато, което да прибера в джоба си. И затова казвам: Господ да я благослови!

Чиновникът в малката си кутийка в съседство започна неволно да ръкопляска, но веднага осъзна колко неуместна бе постъпката му и веднага се обърна и разбута огъня, като загаси и последния въглен, който мъждукаше в него.

– Само да чуя още някой звук от тебе – обърна се ядосано към него Скрудж, – и ще ти се наложи да отбележиш Коледа като безработен. Май доста те бива в приказките, сър – допълни той, като се обърна към племенника си. – Чудя се защо още не си се появил в парламента.

– Не се ядосвай, чичо. Защо по-добре не дойдеш утре и да обядваш с нас?

Скрудж измърмори, че би искал... да, наистина го каза. Като при това подчерта всяка отделна дума в дългия израз.

– Но защо? – изумено извика племенникът му. – Защо?

– А ти защо се ожени? – попита Скрудж.

– Защото се влюбих.

– Защото се влюбил, представете си! – измърмори подигравателно Скрудж, сякаш това бе единственото по-абсуртно нещо на света от поздравлението „Весела Коледа“. – Довиждане!

– Недей така, чичо. Та ти и без това не идваше у нас и преди женитбата ми, защо сега се опитваш да я представиш като причина за отказа си?

– Довиждане – повтори Скрудж.

– Та аз не искам нищо от теб; не съм те молил никога за нищо; защо да не бъдем приятели?

– Довиждане – бе категоричният отговор на Скрудж.

– Съжалявам от цялото си сърце, че си толкова твърд в решението си. Та ние двамата никога не сме се карали, не съм те наранил с нищо. Все пак в чест на Коледа реших да направя отново приятелска стъпка, но и след отказа ти ще си запазя доброто настроение. Така че ти желая отново весела Коледа, чичо!

– Довиждане – каза отново Скрудж.

– И честита Нова година!

– Довиждане!

Независимо от това племенникът му напусна стаята, без да каже дори една груба дума. Спря се само за миг при външната врата, за да поздрави с настъпващите празници чиновника, който, макар и да се бе сковал от студ, прояви много по-голяма сърдечност и топлота от Скрудж и отвърна приветливо на думите му.

– Ако и този човек не е побъркан! – измърмори Скрудж, който чу разменените поздравления. – Ако не е луд този мой чиновник, който със заплата от петнайсет шилинга седмично, с жена и деца говори за весела Коледа, то тогава аз самият трябва да отида в лудницата!

„Лудият“ излезе да изпрати племенника на Скрудж навън, като на връщане пусна други двама души вътре. Те бяха сериозни господа, с приятна външност и сега стояха със смъкнати шапки пред бюрото на Скрудж. Стиснали в ръцете си книги и документи, двамата почтително му кимнаха.

– „Скрудж и Марли“, ако не се лъжа? – попита

единият от господата, като се консултира със списъка пред себе си. – С кого по-точно имам удоволствието да разговарям: с господин Скрудж или с господин Марли?

– Господин Марли е мъртъв вече от седем години – отвърна Скрудж. – Почина преди седем години точно на този ден вечерта.

– Но не се съмняваме, че и надживелият го партньор е надарен със същата щедрост като него – обяви господинът, като му представи препоръчителните си писма.

Двамата бивши съдружници наистина бяха сродни души. Само при споменаването на омразната му дума „щедрост“ Скрудж се намръщи, поклати глава и побърза да върне обратно препоръчителните писма.

– В това празнично време на годината, господин Скрудж – започна отново посетителят, като извади писалка, – повече от всякога е желателно да подарим по нещичко на бедните и тънещите в мизерия, които страдат ужасно в сегашните дни. Десетки хиляди са лишени от най-необходимото, стотици хиляди се измъчват, защото не могат да си позволят никакви удобства, сър.

– Нима няма затвори? – попита Скрудж.

– О, затвори не липсват – отвърна господинът, като отново остави писалката.

– А какво стана с общинските домове за бедняци? – продължи да разпитва Скрудж. – Те съществуват ли все още?

– Да, съществуват – отвърна господинът. – Макар че бих предпочел да не бе така.

– Това означава, че каторгата и Законът за бедните действат с пълна пара? – попита Скрудж.

– Да, така е.

– О, като ви чух в началото, си помислих, че се е случило нещо, което е прекъснало полезното им използване – обяви Скрудж. – Но сега вече съм спокоен.

– Водени от убеждението, че те трудно биха могли да донесат християнска радост на духа и тялото за множество хора, ние оформихме една група, която ще се опита да събере малко пари, за да се купят на бедните месо и нещо за пийване по празниците, както и да им се осигури топлина – обясни господинът. – Избрахме точно това време, защото сега повече от всеки друг момент през годината нуждата се чувства най-остро, а заедно с това цари такова изобилие! Какво да запиша от ваше име?

– Нищо! – отвърна Скрудж.

– Искате да останете анонимен?

– Искам да ме оставите на мира – троснато отсече Скрудж. – Ето това е отговорът ми, господа, след като ме попитахте какво точно искам. Самият аз не се чувствам весел на Коледа, така че не мога да си позволя да давам средства, за да развеселявам разни лентяи. Плащам си данъците, с които се поддържат институциите, за които споменах. И те ми струват доста скъпо: онези, които се нуждаят, би трябвало да се подслонят именно там.

– Мнозина не могат да отидат там, а има и доста хора, които биха предпочели да умрат, вместо да попаднат на подобно място.

– Щом предпочитат да умрат, нека го направят, без да се колебаят – каза Скрудж. – Така ще се намали излишното население. Освен това – извинете ме – но тези неща не са ми познати.